

силениот процес на иселување и напуштање на Македонија што било последица од неуспехот на Востанието. На реформната политика на големите сили во Македонија, нивната цел и постигањата и е дадено соодветно место.

Значајно место им е дадено и на вооружените пропаганди во Македонија по Илинденското востание и отпорот на македонскиот народ предводен од левицата на ВМРО против овие пропаганди.

На крајот во публикацијата се зборува за улогата и местото на Серчаните во национално-ослободителното движење и нивната борба за да се сочува самостојноста на македонското ослободително дело; потоа за причините кои довеле до Младотурската револуција, нејзините цели и уделот на Серчаните во Револуцијата. Со напорите околу формирањето на Народната федеративна партија, нејзината програма за работа и стремежите кон нејзиното остварување како и создавањето

на разни политички организации по Младотурската револуција, завршува оваа корисна публикација.

Според карактерот и популарниот начин на пишување, а исто така и поради фактот што обилува со фотографии публикацијата предизвикува посебен интерес за широката читачка публика. Концизниот начин на изложената материја придонесува по најкус пат да се запознаеме со најважните настани од еден многу значаен период од нашето историско минато — национално-револуционерниот период. Раководејќи се од горното слободни сме да ја препорачаме оваа публикација како корисен прирачник на поширок круг интересенти. Посебно сакаме да ја истакнеме нејзината полезност за наставниците по историја. Пристапниот текст и бројните илустрации несомнено ќе им бидат добар прирачник во нагледното прикажување на историското минато на македонскиот народ.

М. Ј.

Д-р Манол Пандевски, Ѓорѓи Стоев, СТРУМИЦА И СТРУМИЧКО НИЗ ИСТОРИЈАТА, Струмица 1969

Тоа е наслов на обемната монографија (592 стр.) обработена од д-р Манол Пандевски, виш научен соработник на Институтот за национална историја и Ѓорѓи Стоев — Трнката, учесник во НОБ и познавач на најновата историја на Струмичко. Книгата е издадена кон крајот на 1969 година во Струмица.

Трудот е рецензиран од проф. Љубен Лапе и акад. Михаило Апостолски, а е подготвен во соработка со Институтот за национална историја. Неговото издавање е финансирано од Општинското собрание и некои работни организации во Стру-

мица. Во издавањето на оваа значајна книга беше ангажиран Општинскиот одбор на Сојузот на здружението на борците од НОБ — Струмица. Ги наведуваме овие податоци за да ја истакнеме значајната соработка меѓу наведените научни, политички и работни организации во издавањето на првата научна историја на Струмица и околијата, која истовремено претставува кај нас прв посериозно обработен труд од ваков вид. Наведената соработка покажува дека не само на вообичаен, туку и на ваков начин може и треба да се издаваат историски дела.

Книгата „Струмица и Струмичко низ историјата“ има седум делови и повеќе глави и подглавија. Во првиот дел е обработена историјата на античкиот и словенско-византискиот период. Тука, меѓу другото, е истакнато значењето на Струмичката област во времето на Самуиловата држава и на самостојните македонски владетелства на Хрс и Стрез. Исто така е интересна црковната и културната улога на оваа област не само во овој, туку и во идните периоди. Следниот дел го опфаќа османското владеење од крајот на XIV до крајот на XVIII век. Авторот на овој дел д-р М. Пандевски, кој ги напиша и првите пет делови (период до 1919 год.) и покрај недостигот на извори и литература за ова прашање, опстојно го обработи и овој период и ги истакна неговите најкарактеристични моменти: турското завладување и колонизацијата, тимарско-спахискиот систем, панаѓурите во Струмичко, улогата на црквата и борбите против поробувачот.

Во третиот и четвртиот дел д-р М. Пандевски исцрпно и досега најзадлабочено ја обработува историјата на Струмица и нејзината област во XIX и почетокот на XX век, кога позитивната улога на овој крај во борбите на македонскиот народ се зголеми и зајакна уште повеќе. Најпрвин, во III дел е даден солиден преглед на стопанството и положбата на населението во Струмичката област. Потоа следи анализата на македонската национална преродба, борбата на Македонците против големогрчката, големобугарската и другите пропаганди, судирите меѓу нив и нивните разорни последици во Струмичко. Во следните стотина страници (дел IV) д-р М. Пандевски, како специјалист за овој период, со големо познавање го расветлува ма-

кедонското национално-ослободително движење од Разловечкото (1876) и Кресненското (1878) востание, низ Илинденската епопеја сè до Младотурската револуција и Балканските војни. Во ова време кога Внатрешната македонска организација илегално ја организира и ја презема до одреден степен државната власт во Македонија, Струмичко, меѓу првите станува еден од главните центри на левите сили на Организацијата. Тие, во соработка со Јане Сандански и други истакнати македонски раководители ја формираа (по 1908 год.) Народната-федеративна партија и продолжувајќи ги Делчевите традиции, водеа немилосрдна борба против големобугаризмот и неговите органи — врховизмот и егзархијата, против грчките чети и поделбата на Македонија. Во ова време, струмичани, заедно со серчани, се наоѓаа во првите редови на тие сили на македонскиот народ, кои најдоследно се бореа за македонските национални, политички и социјални права. За сета оваа проблематика, како и за таа што е изложено во петтиот дел, авторот изнесува доволен број факти, аргументи и оценки не само за историјата на Струмичко, туку и за другите соседни области, особено за Малешевијата, Радовишко и Петричко.

„Струмичка околија во периодот на војните и воените окупации (1912—1919)“, го претставува петтиот дел на студијата. Во ова време, кога македонскиот народ ги преживуваше најтешките денови во својата историја — деновите на поделбите и подготвките за денационализација и иселување на неколку јужни, источни и други македонски области — Струмичко беше област која најповеќе

настрада, не само од балканските, туку и од европските окупатори. Таа најчесто преминуваше од рацете на еден во рацете на друг окупатор, кој немилосрдно уништи два градови и многу села и изгони од своите родни места илјади луѓе.

Но и во следниот период (1919—1944), кој е обработен од Ѓорѓи Стоев — Трнката, страдањата на народот не престанаа. Кон страдањата што произлегуваа од асимилаторската и колонијалистичката политика на големосрпската буржоазија, се додадоа и тие што ги вршеше и предизвикуваше големобугарската политика преку терористичката ВМРО и нејзините чети. Во тоа време народот бара и наоѓа помош во КПЈ која уште од 1920 година почнува да дејствува во овој крај на Македонија и постигнува значајни успеси. Македонците од овој крај, продолжувајќи ги поранешните прогресивни традиции, активно учествуваат во работничкото, а подоцна и во антифашистичкото движење. Се органи-

зираат низа работнички акции, манифестации, штрајкови и сл. (дел VI). За овие и за многу други прашања од овој недоволно проучуван период (1919—1940) Ѓорѓи Стоев — Трнката прибра и изнесе значаен материјал. Авторот тоа го стори и за следниот период (VI дел). Тој тука аргументирано ја опишува и објаснува положбата и борбата на народот против бугарскиот фашистички окупатор уште од неговото доаѓање. Во овој, последен дел, добро се истакнати напорите и акциите за создавање партизански единици, органи на народна власт, нивната дејност и ослободувањето на Струмица и Струмичката област.

Без обзир на некои недостатоци или празнини, трудот на д-р М. Пандевски и Ѓ. Стоев претставува единствена научна историја за Струмица и Струмичко и е нов прилог за денешната македонска историографија.

Р. П. Ј.

Владо Картов: ГЕВГЕЛИЈА И ГЕВГЕЛИСКИОТ КРАЈ ОД БАЛКАНСКИТЕ ВОЈНИ ДО ОСЛОБОДУВАЊЕТО (1912/13—1944)

Владо Картов се зафатил со една многу благородна задача. Благородна, гледана од патриотски мотиви; меѓутоа, да се обработи еден ваков труд, каков авторот ни го презентира, заслужува пофалба и искрени честитки. Овие зборови ги изрековме поради фактот што зафаќањето со обработување на еден ваков регион, без оглед на неговата големина во географска смисла, причинува навистина голем напор и умешност на авторот во komponувањето на трудот.

Во нашава досегашна историографија, луѓето кои се занимаваат со

изучувањето на нашето минато, предимно се зафаќаат со обработка на теми, проблеми или подрачја каде е можно да се донесуваат поодредени заклучоци и историски обопштувања. Ова го овозможува постојната историска литература, периодиката и архивските материјали. Меѓутоа, од сето ова, да се изнајдат и извлечат податоци нужни за еден општ пресек на општествено-економските, политичките и културно-просветните движења и процеси во еден регион, претставува без претерување макотрпна работа. Во оваа смисла, авторот Владо К